

SÚHRNNÉ DIELO O DEJINÁCH FILOZOFIE V ZSSR

K 50. výročiu vzniku Sovietskeho zväzu uskutočnili Filozofický ústav AV ZSSR a Filozofická fakulta Moskovskej univerzity spolu s inými vedeckými inštitúciami mimoriadne náročnú a záslužnú prácu — pripravili zatiaľ najrozsiahlejší päťväzkový prehľad dejín filozofického a sociologického myslenia v ZSSSR. Prvý zväzok vyšiel r. 1968. U nás sú zatiaľ k dispozícii štyri zväzky. Keďže ide o dielo, ktoré má aj pre našu filozofiu zásadný význam, chceme aspoň stručne informovať o obsahu štvrtého zväzku.¹

Dejiny filozofie v ZSSR sú zhrnutím výsledkov obrovskej bádateľskej práce v oblasti dejín filozofie v ZSSR za päťdesiat rokov rozvoja sovietskej filozofie. Cieľom diela je zovšeobecniť výsledky sovietskych a pokrokových zahraničných historikov filozofie, dosiahnuté na tomto poli, podať čo možno najucelenejší obraz rozvoja filozofického a sociologického myslenia národov ZSSR od najstarších čias až po sedemdesiate roky nášho storočia.

Príprava tohto fundamentálneho diela si vyžiadala od autorského kolektívu nielen prehodnotenie niektorých zastaralých predstáv, vypracovanie všestrannejšieho a hlbšieho prístupu k filozofickému odkazu minulosti, ale aj uskutočnenie rozsiahlej výskumnej práce predovšetkým pri spracovaní a hodnotení niektorých filozofických osobností, škôl, rôznych prúdov idealistickej filozofie, pričom sa autori často opierali o dosiaľ neznáme alebo málo známe pramene.

Recenzovaný štvrtý zväzok je venovaný významnej — aj z hľadiska vývinu svetovej filozofie — etape v rozvoji filozofického a sociologického myslenia v Rus-

ku, obdobiu prechodu od monopolistického kapitalizmu k imperializmu a socialistickej revolúcii. Hlavná pozornosť sa tu venuje fundovanému kritickému rozboru dejín marxistického filozofického a sociologického myslenia od polovice deväťdesiatych rokov 19. stor. až po Veľkú októbrovú socialistickú revolúciu.

V prvej (úvodnej) kapitole knihy sa analyzujú historické predpoklady a zvláštnosti vývinu filozofického a sociologického myslenia v Rusku v uvedenom období. Zdôrazňuje sa najmä ideový zápas ruských marxistov, predovšetkým G. V. Plechanova a V. I. Lenina, s revizionizmom, pravicovým oportunizmom a centrizmom (kautskiánstvom).

V prvej časti práce (2. — 5. kapitola) sa rozoberajú šľachticko-statkárske, liberálne-buržoázne a buržoázno-demokratické prúdy vo filozofii a sociológii v Rusku. Nesporným prínosom pre dejiny filozofie je druhá kapitola, v ktorej sa hovorí o doteraz málo preskúmanej problematike, o najtypickejších koncepciách nábožensko-idealistickej filozofie, rozšírených koncom 19. a začiatkom 20. stor.: o náboženskom a mystickom filozofickom prúde, tzv. bohohladačstve, ktorého hlavnou úlohou bolo vytvoriť „nové náboženské vedomie“; o svojráznej, značne protirečivej a eklekticizmom poznačenej filozofii N. F. Fiodorova; o tzv. konkrétnom idealizme S. N. a J. N. Trubeckého; o dynamickom alebo univerzálnom spiritualizme L. M. Lopatina; o „ideálno-realistickom“ intuitivizme, reprezentovanom najmä N. O. Losským a S. L. Frankom; o formovaní Berďajevovho kresťanského personalizmu alebo existencializmu.

¹ Istorija filozofii v SSSR, t. 4, Moskva 1971, 831 strán.

Autori zdôrazňujú, že všetky tieto koncepcie — hoci sú medzi nimi isté odlišnosti — reprezentujú stránky či odtiene iracionalistickej filozofie, a že ruský iracionalizmus bol jedným z avantgardných oddielov medzinárodnej idealistickej reakcie. Pri celkovom hodnotení týchto koncepcií autori v závere kapitoly konštatujú, že „ruskí idealisti majú svojráznu »prioritu« v nastolení mnohých problémov, z ktorých sa neskôr rozvinuli módne prúdy súčasnej buržoáznej filozofie (Lopatina anticipácia niektorých základných myšlienok personalizmu, Berďajevova úloha pri príprave a rozvinutí kresťanského existencializmu atď.)“ (s. 90).

V tretej kapitole, nazvanej *Racionalizmus a iracionalizmus v ruskom novokantovstve a novohegeliánstve*, hlavná pozornosť sa venuje filozofickým a sociologickým názorom „legálnych marxistov“ (P. B. Struve, S. N. Bulgakov, N. Berďajev). Vychádzali z ideí novokantovskej filozofie a za veľmi krátke obdobie (necelých desať rokov) prešli od tzv. ekonomického materializmu k apelovaniu na náboženské vedomie osobnosti a ku kritike marxizmu z nábožensko-etických pozícií. Ďalej sa tu rozoberajú názory niektorých predstaviteľov tzv. univerzitného novokantovstva (A. I. Vvedenskij, I. I. Lopatin a i.), ktorí venovali osobitnú pozornosť problematike logiky. Z novohegeliánov sa spomína predovšetkým I. A. Iljin, autor dvojzväzkovej monografie o Heglovi (1918), ktorá sa aj vo svetovej filozofickej literatúre hodnotí ako fundamentálna a svojim spôsobom hlboká analýza Heglovho idealizmu.

Buržoáznej pozitivistickej sociológii je venovaná štvrtá kapitola diela. V období rozkvetu túto sociológiu reprezentovali nasledujúce smery: organický, psychologický, biologicko-sociologický, eticko-sociologický a pluralistický.

V piatej kapitole sa autori zaoberajú dvoma najväčšími prúdmi v maloburžoáznej ideológii — národnictvom, predstaviteľmi ktorého boli v 20. stor. eseri, a

anarchizmom. Obidva prúdy boli filozoficky späté prevažne s pozitivizmom. Vychádzajúc z Leninovej kritiky, analyzujú sa predovšetkým názory vodcu eserov V. M. Černova, zdôrazňuje sa teoretická bezzáradnosť a eklektický charakter jeho filozofickej a sociologickej koncepcie. Relatívne značná pozornosť sa venuje hlavnému ideológovi anarchizmu tých čias P. A. Kropotkinovi. A. D. Kosičev, autor štúdie o Kropotkinovi, správne akcentuje, že Kropotkin ako významný vedec (geograf) spájal svoju teóriu anarchizmu s rozvojom prírodných vied. Jeho filozofická koncepcia bola eklektickou zmesou mechanistického materializmu a pozitivizmu, vo svojich prírodovedných prácach sa však niekedy približoval k dialektickému materializmu.

Druhá časť knihy (šiesta kapitola) hovorí o filozofických problémoch prírodných vied a ideovo-filozofickom zápase v oblasti prírodovedy na prelome storočí. Niekedy sa vyslovujú námietky proti zaradeniu tejto problematiky do dejín filozofie, najmä ak sa filozofické aspekty prírodovedných teórií chápu ako akási „ozdoba“, vystupujúca v materialistickom alebo idealistickom rúchu. V posudzovanej knihe to tak, podľa nášho názoru, nie je. Autori sa sústredili na ostré *filozofické* spory, ktoré sa viedli o gnozeologických problémoch fyziky, astronómie a chémie, najmä o Einsteinovej špeciálnej teórii relativity a o princípe narastania entropie a jeho aplikácii na vesmír vcelku.

V preplietaní tradičných i nových prístupov a ideí v biológii zaujímali svojrázne miesto diela A. N. Severcova, ktorých filozofické zameranie sa v literatúre posledných rokov hodnotilo rôzne. Ako sa konštatuje v knihe, v poslednom čase sa stále častejšie priznáva jeho prírodovedný materializmus, ako aj význam jeho prác pre rozpracovanie dialektiky. Podčiarkuje sa aj to, že Severcov vychádzal z princípu evolúcie a novým princípom skúmania biologických javov bol preňho štrukturálny princíp. Ďalej sa v tejto časti

rozoberajú koncepcie prvých ruských genetikov — S. G. Navašina, A. G. Gurviča a najmä N. K. Kolcova, ktorý sa stal známy vo svete už svojimi ranými prácami, venovanými zisteniu štrukturálnych elementov bunky, určujúcich jej formu.

Osobitná pozornosť sa venuje filozofickým názorom fyziológia svetového mena — I. P. Pavlova. Pri hodnotení Pavlovho učenia sa vyslovuje mnoho zaujímavých a originálnych myšlienok. Zdôrazňuje sa ďalekosiahly metodologický význam jeho koncepcie živého organizmu ako dynamického celistvého systému, ako aj všeobecný charakter pojmu systém, ktorý rozpracoval. A. J. Iljin, autor tejto štúdie, pokladá I. P. Pavlova za priekopníka „systémovo-štrukturálnej“ metodológie ako svojráznej modifikácie princípov dialektiky vo sfére prírodovedného poznania (s. 180), za jedného zo zakladateľov významnej teoretickej koncepcie súčasnej biológie — koncepcie rôznych rovin organizácie živej prírody.

V tretej časti, nazvanej *Filozofický revizionizmus v ruskom sociálnodemokratickom hnutí*, píše sa o filozofických a sociologických náhľadoch hlavných predstaviteľov ruského machizmu alebo empirio-kriticizmu, ktorí začiatkom storočia vystúpili s filozofickou revíziou marxizmu. Koncepcie tzv. Iavicových bolševikov (Bogdanov, Bazarov, Lunačarskij a i.), ako aj menševikov Juškeviča a Valentínova, boli len variantmi pozitivisticky interpretovaného historického materializmu. Leninova fundamentálna kritika týchto koncepcií v *Materializme a empirio-kriticizme* je dobre známa, o ňu sa v prvom rade opierajú aj autori tejto časti knihy.

Hlavnú pozornosť sústreďujú na dve významné a vplyvné osobnosti sociálnodemokratického hnutia, na A. A. Bogdanova a A. V. Lunačarského. Sledujú ich filozofickú a politickú evolúciu, usilujú sa konkretizovať hodnotenia jednotlivých období ich činnosti a na základe objektívneho posúdenia ich názorov poukázať tak na ich negatívne, ako aj na isté racionálne

momenty v ich názoroch, ktoré v historicko-filozofickom procese v predoktóbrovom období Ruska zohrali relatívne pozitívnu úlohu. Tak napr. V. F. Pustarnakov (autor druhej časti tejto kapitoly) pozitívne hodnotí kritický aspekt ich sociológie, namierený proti otvorene reakčným idealistickým koncepciám ruských buržoáznych filozofov a sociológov. Upozorňuje na racionálne aspekty tzv. filozofie kolektivismu, v ktorej podľa mienky autora (hoci táto koncepcia veľmi jednostranne riešila otázku vzťahu osobnosti a kolektívu) „nastolenie problému prekonania individualizmu, propaganda idey kolektivismu sú racionálne a treba ich hodnotiť ako pozitívny fakt“ (s. 196). V závere kapitoly sa poznamenáva, že Bogdanov a jeho stúpenci v určitých obdobiach svojej činnosti nastolovali veľa problémov, ktoré sú zaujímavé z historicko-filozofického hľadiska. V poslednom čase sa napr. vyslovuje názor, že Bogdanov ako autor *Tektológie* (diela o všeobecnej vede o organizácii) je jedným z bezprostredných predchodcov organizácie systémových výskumov.

Hodnotenie významového marxistického mysliteľa G. V. Plechanova — ako azda máloktorého filozofa — prekonávalo v dejinách sovietskej filozofie výrazné a podstatné zmeny. Ak v 20.—30. rokoch Deborin, Karev, Sarabianov, Vaganian a iní zastávali názor, že v základných problémoch marxistickej filozofie nejestvujú nijaké podstatné rozdiely medzi názormi Plechanova a Lenina, ak niektorí autori mali tendenciu pokladať Plechanova za neomylného teoretika a ako filozofa ho stavať do protikladu s Leninom, neskôr, až do polovice 50. rokov hlavná pozornosť sa sústreďovala na prehnanú kritiku jeho chýb a nedostatkov a význam jeho diela pre rozpracovanie a obhajobu marxistickej filozofie sa podceňoval. Po r. 1956 mysliteľská činnosť prvého ruského marxistu sa stáva predmetom zvýšeného vedeckého záujmu a prehodnotenia.

V tomto zmysle aj rozsiahla štvrtá časť

(ôsma kapitola, s. 207—329) recenzovanej knihy, venovaná G. V. Plechanovovi a jeho prácam napísaným v čase od r. 1895 do r. 1917, najlepšie odráža súčasný prístup k Plechanovovmu filozofickému odkazu. Základnou tendenciou tohto prístupu je úsilie prekonať minulé nesprávne hodnotenia a vecne posúdiť jeho úlohu a miesto v dejinách marxistického myslenia.

Autori rozlišujú dve etapy uvedeného obdobia Plechanovovej tvorby: 1. Od r. 1895 do r. 1903. V týchto rokoch Plechanov tvorivo rozpracúval problematiku dialektického a historického materializmu, podrobne vyložil podstatu dialektiky a jej zákonov a neúnavne hájil Marxovu dialektickú metódu v boji proti novokantovstvu. Autori vysoko vyzdvihujú Plechanovovu kritiku ideológie národnictva, „legálneho marxizmu“, a jeho vystúpenia proti ruskému a západoeurópskemu filozofickému revizionizmu.

2. Od r. 1904 do r. 1917. V tomto období, keď sa Plechanov stáva menševikom a zaujíma oportunistickú politickú pozíciu, podľa názoru autorov aj v jeho teoretickej činnosti sa objavujú hlboké a završenie tragické protirečenia. Hoci vo filozofickej sfére Plechanov aj naďalej obhajoval filozofiu marxizmu (jeho zásadová kritika machizmu, rozpracovanie problematiky historického materializmu, cenné práce o náboženstve a kritika nábožensko-filozofických prúdov v Rusku atď.), v oblasti politiky a v taktických otázkach sa spreneveroval často marxistickým revolučným princípom. Jeho politické chyby, ako konštatujú autori, nemohli sa neodraziť v nedôslednosti jeho filozofických a sociologických názorov tohto obdobia.

Jedna časť tejto kapitoly je venovaná zasvätenému výkladu Plechanovových estetických názorov, najmä rozpracovaniu problematiky pôvodu umenia a estetického citu, ako aj jeho riešeniu otázky spoločenského poslania umenia.

Osobitná pozornosť sa venuje Plechanovovým prácam z dejín ruskej a západnej

filozofie, ako aj jeho koncepcii historicko-filozofického procesu, v ktorej kládol dôraz na kontinuitu vo vývine filozofického myslenia a upozorňoval na skutočnosť, že niet automatickej zhody medzi charakterom filozofických a sociálnopolitických ideí, že nie vždy pokrokové a cenné filozofické názory sa spájajú s pokrokovými sociálnopolitickými názormi, ale naopak, že sa môžu svojrázne spájať so zaostalými filozofickými náhľadmi.

Na záver treba konštatovať, že pri rozbore jednotlivých období a aspektov Plechanovovej teoretickej činnosti autori neobchádzajú ani jednotlivé chyby a nedostatky v jeho filozofických názoroch (najmä po r. 1903), ako napr. nedostatočné rozpracovanie dialektickej metódy v nových historických podmienkach, nerozpracovanie problémov subjektívnej dialektiky, elementy pasivity a nazeravosti v jeho filozofii, podceňovanie subjektívneho faktora v dejinách, isté preceňovanie úlohy geografického prostredia, jednostranné hodnotenie dejín ruskej filozofie 19. stor. a mnoho ďalších nedostatkov, ktoré však nijako nemôžu prevážiť to pozitívne a cenné, čím Plechanov marxizmus obohatil.

V poslednej časti ôsmej kapitoly sa rozoberajú filozofické a sociologické názory Plechanovových stúpcov — V. I. Zasuličovej, L. I. Akseľrodovej a A. M. Deborina. Hoci im autori venovali iba desať strán, nájdeme tu cenné informácie a hodnotenie ich politickej a bohatej publicistickej i filozofickej tvorby do r. 1917.

Ťažisko štvrtého zväzku *Dejín filozofie v ZSSR* tvorí piata časť (kapitoly 9—14), nazvaná *Leninovo rozvinutie marxistickej filozofie v boji s buržoáznou filozofiou a revizionizmom*. Už vzhľadom na rozsah (vyše 300 strán), ale najmä pre obsahovú závažnosť by bolo potrebné recenzovať túto časť samostatne. Autori jednotlivých kapitol sa neobmedzujú na výklad už známeho, ale formulujú nové problémy, pokúšajú sa o ich tvorivé rie-

šenie, reagujú na diskusie a spory v marxistickej a nemarxistickej filozofii o niektorých zásadných problémoch Leninovej filozofie, ktorej vznik znamenal začiatok novej etapy vývinu marxistickej filozofie.

Veľmi podnetná a myšlienkovito nesmierne bohatá je deviatá kapitola, venovaná Leninovmu rozvinutiu dialektického materializmu. Jej autorom je P. V. K o p n i n. Autor sústredil pozornosť predovšetkým na Leninovu koncepciu materialistickej dialektiky, ktorá súvisela s odôvodňovaním a rozvinutím idey totožnosti dialektiky, logiky a teórie poznania. Autor v tom vidí, okrem iného, zásadný rozdiel Leninovho a Plechanovovho prístupu k dialektike. Podáva svoju interpretáciu tejto Leninovej tézy, pripisuje jej všeobecný význam pre pochopenie podstaty a zvláštností Leninovho prístupu k rozpracovaniu marxistickej filozofie. Píše: „Niet troch samostatných častí vo filozofii s rôznymi zákonmi, ale je jedna veda s jednými zákonmi, ktoré sú aj zákonmi bytia, aj zákonmi poznania (myslenia)“ (s. 342).

V ďalšej časti P. V. Kopnin poukázal na to, že Leninova definícia hmoty je v širokom zmysle slova filozofickou definíciou, ktorá prekonáva rozdelenie filozofie na ontológiu a gnozeológiu. Hovorí ďalej, že Lenin nenazýval základnú otázku filozofie gnozeologickou otázkou bezdôvodne, lebo sa domnieval, že celá problematika, súvisiaca s jej riešením, patrí bezprostredne do gnozeológie. Zaujímavá je autorova analýza dialektickej povahy princípu odrazu, kde zdôrazňuje, že Lenin nechápal odraz ako akýsi ustrnutý stav, ako mŕtvu kópiu skutočnosti, ale ako proces ponorenia rozumu do prírody.

Rozoberajúc Leninovu koncepciu pravdy, P. V. Kopnin zdôrazňuje, že pravda je jedna, a to objektívna. Píše: „Absolútne relatívne a konkrétne sú pojmy, ktoré odhaľujú proces pohybu objektívno-pravdivého poznávania“ (s. 371). „Nejestvuje teda osobitne pravda absolútna a relatívna, ale existuje objektívna pravda, ktorá je súčasne absolútno-relatívna. Absolútnosť

a relatívnosť — to sú charakteristiky zrelosti procesu, ktorý sa volá objektívna pravda. Táto pravda nikdy nie je len absolútnou alebo relatívnou“ (s. 371—372).

V časti kapitoly V. I. *Lenin a dialektika foriem myslenia* sa vymedzuje podstata a obsah dialektickej logiky v Leninovom chápaní a jeho rozlišovanie formálnej a dialektickej logiky. Uvádžajú sa tu mnohé plodné Leninove myšlienky o dialektickej povahe pojmov a o ich obsažnosti.

Filozofickými problémami prírodných vied sa zapodieva desiatá kapitola. Rozoberá sa široký okruh problémov: Leninova analýza podstaty krízy vo fyzike a príčin vzniku tzv. fyzikálneho idealizmu; úzka spätosť materializmu s prírodovedou; otázka chápania skúseností v materialistickej a idealistickej filozofii, problém vývinu vedeckých teórií a zákonitostí ich striedania; význam Leninovej idey o nevyčerpatelnosti hmoty a mnohé iné.

Dôkladnú a všestrannú analýzu Leninovej interpretácie a tvorivého rozpracovania problematiky historického materializmu v prácach dooktôbrového obdobia podal V. J. J e v g r a f o v v jednástej kapitole (s. 417—554). Autor tu veľmi podrobne, s hlbokou znalosťou Leninovho diela a skúmaného historického obdobia vložil v podstate všetky najzávažnejšie otázky materialistického chápania dejín.

V dvanástej kapitole sa rozoberá Leninov prínos pre rozpracovanie problematiky dejín filozofie. Poukazuje sa na to, že Leninova práca v tejto oblasti prebiehala v niekoľkých smeroch. Jednak to boli závažné teoretické závery metodologického charakteru o predmete a úlohách dejín filozofie, o kritériách výberu a hodnotenia historicko-filozofického materiálu, jednak jeho konkrétne skúmanie dejín materializmu, dialektiky, marxistickej filozofie a dejín filozofického a sociologického myslenia v Rusku.

Leninovmu rozpracovaniu mnohých te-

oretických a praktických problémov vedeckého ateizmu, etiky a estetiky je venovaná trinásť kapitola, kde sa zdôrazňuje predovšetkým principiálny metodologický význam Leninových prác pre chápanie podstaty a špecifickosti náboženstva, morálky a umenia.

V poslednej kapitole tejto časti sa hovorí o rozvíjaní problémov marxistickej filozofie a sociológie v prácach Leninových spolubojovníkov, významných činiteľov bolševickej strany. Autori venujú pozornosť teoretickej činnosti V. F. Gorina, V. V. Vorovského, I. V. Stalina, S. G. Šaumiana, J. M. Sverdlova, N. A. Skrypnika a mnohých iných.

Základné etapy a cesty vývinu filozofického a sociologického myslenia neruských národov cárskeho Ruska sa charakterizujú v šiestej, poslednej časti knihy (kapitoly 15—19). Hovorí sa tu o filozofických a sociologických názoroch príslušníkov ukrajinského a bieloruského národa, pobaltských národov, Moldavska, Zakaukazska, národov Strednej Ázie a Kazachstanu, Povolžia, Severného Kaukazu a Uralu. Tieto kapitoly obsahujú bohatý materiál, bolo by však potrebné venovať im pozornosť v samostatnej recenzii.

V Závere vedúci autorského kolektívu a redaktor zväzku V. J. Jevgrafov

zhrnul hlavné výsledky, ku ktorým dospel autorský kolektív vo svojej rozsiahlej bádateľskej práci.

Hodnotu práce zvyšuje dobre spracovaná rozsiahla bibliografia prameňov a literatúry, zostavená jednak ku knihe vcelku, jednak k jednotlivým kapitolám, a menný register.

V porovnaní s doteraz vydanými súbornými prácami o dejinách ruskej filozofie toto dielo je nesporne výrazným krokom dopredu, splňajúcim podľa našej mienky najnáročnejšie vedecké kritériá. Dobre poslúžil aj pre študijné účely. Rušivo pôsobia niektoré formálne nedostatky diela, ako napr. vyskytujúce sa opakovania citátov, hodnotení a tvrdení, čo je zrejme dôsledkom toho, že jednotlivé kapitoly (aj o tom istom mysliteľovi) písali rôzni autori. Niektoré kapitoly sú prlíš rozvláčne.

Je pochopiteľné, že v recenzii práce tohto druhu sa nemožno vyjadrovať k jednotlivým nastoleným problémom. Za svoju úlohu sme považovali predovšetkým stručne informovať o tomto významnom diele a naznačiť, čo konkrétne po poznatkoch dychtiaci čitateľ môže v tejto knihe nájsť.

Raisa Kopsová

KOMPLEXNÝ VÝKLAD DIALEKTICKÉHO DETERMINIZMU

Na sovietskom knižnom trhu sa v tomto roku objavila monografia sovietskeho filozofa Michajla Alexejeviča Parňuka *Princip determinizmu v systéme materialistickej dialektiky* (izd. Naukova dumka, Kijev 1972, s. 355).

Práca je hlbokým analyticko-syntetickým pohľadom na problémy dialekticko-materialistického determinizmu. Autor projektuje a argumentuje celú problematiku na širokom pozadí súčasného prírodovedného a spoločenskovedného bádania. Preto môže byť práca významnou metodologic-

kou pomôckou nielen filozofom, ale aj pracovníkom v parciálnych disciplínach. Autor pri rozvíjaní problematiky postupuje od abstraktného ku konkrétnemu v celej práci i v jednotlivých jej častiach. Vychádzajúc zo vzájomnej spätosti kategórií determinizmu (azda by si toto východisko žiadalo osobitné rozvedenie), konkretizuje výklad jednej kategórie prostredníctvom ostatných, viaže pochopenie každej kategórie na jej začlenenie do ich systému, čím celá práca nadobúda logicky skĺbený charakter. Avšak vzhľadom na